

FCR YAYIN LTD.

Genel Yayın No. | General Publication Number: 2040

FCR Sertifika No. | Certificate Number: 46550

ISNI: 0000 0004 4657 1968

ROR ID: ror.org/00zznvq98

Alt Marka | Imprint: Fecr

Yayın No | Publication Number: 1186

Kitap Adı : Fıkıhta Cevaz-Daman İlişkisi

Alt Başlık : “Cevâz-ı Şer’î Damâna Münâfidir” Kaidesi Üzerine Bir Araştırma

Book Title : The Relationship Between Permissibility and Liability In Islamic Jurisprudence

Subtitle : A Study of the Legal Maxim “Legal Permissibility (Jawâz Shar’î) is Incompatible with Liability (Dâmân)”

ISBN : 978-625-8910-41-4

DOI : doi.org/10.70458/fcr.9786258910414

Yazar | Author: Süleyman Şahin | orcid.org/0000-0002-7048-3381

Kurum | Institution: Selçuk Üniversitesi

ROR ID: ror.org/045hgzm75

Yayın Türü | Publication Type: Kitap | Book – Monograph

Yayın Dili | Language: Türkçe | Turkish

Ebat | Dimensions: 13,5 x 21 cm

Baskı Sayısı | Edition: 1

Sayfa Sayısı | Pages: 167 (xii+155)

Yayın Tarihi | Publication Date: Ekim | October 2026

Yayın Yeri | Place of Publication: Ankara, Türkiye

Mizanpaj ve Kapak | Layout and Cover Design: FCR

Baskı ve Cilt | Printing and Binding: NY MATBAACILIK (Sertifika no: 50732)

Konu Kategorisi | Subject Categories

BIC: LAFS - İslam hukuku | Islamic law

BISAC: LAW119000 - İslam hukuku | Law / Islamic

THEMA: LWK - Şeriat hukuku: temel konular ve uygulama | Shariah law: key topics and practice

LC Classification: KBP - İslam hukuku, Şeriat, Fıkıh | Islamic law, Sharî‘ah, Fiqh

DEWEY: 340.59 - İslam hukuku | Islamic law

WoS Category: Hukuk | Law

WoS Citation Topics Meso: 6.110 - Hukuk | Law

WoS Citation Topics Micro: 6.110.1900 - Sözleşme Hukuku | Contract Law

Scopus Subject Areas: 3308 - Hukuk | Law

Atıf Bilgisi | Cite as: Şahin, Süleyman. *Fıkıhta Cevaz-Daman İlişkisi: “Cevâz-ı Şer’î Damâna Münâfidir” Kaidesi Üzerine Bir Araştırma*. Ankara: FCR Yayın Ltd.-Fecr, 2026.

© Tüm hakları saklıdır | All rights reserved: FCR YAYIN LTD.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 06050

Altındağ-Ankara/TÜRKİYE • Tel: +90 (312) 310 08 60

www.fcr.com.tr • fcr@fcr.com.tr

Fıkıhta Cevaz-Daman İlişkisi

“Cevâz-ı Şer‘î Damâna Münâfîdir”
Kaidesi Üzerine Bir Araştırma

Süleyman ŞAHİN

Yazar Hakkında | About the Author

Süleyman ŞAHİN

1989 yılında Ankara'nın Güdül ilçesinde doğdu. İlköğretimini Güdül'de tamamladı; 2006 yılında Beypazarı İmam Hatip Lisesinden, 2014 yılında ise Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu.

2007–2014 yılları arasında Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde imam-hatip olarak görev yaptı. 2011–2012 eğitim-öğretim yılında Suudi Arabistan'ın başkenti Riyad'daki Kral Suud Üniversitesi Arap Dili Enstitüsünde Arapça eğitimi aldı. 2014–2017 yılları arasında Diyanet İşleri Başkanlığı Konya Selçuk Dini Yüksek İhtisas Merkezinde ihtisas programını tamamladı. Aynı dönemde Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Hukuku Bilim Dalında sürdürdüğü yüksek lisansını 2017 yılında bitirdi ve Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Hukuku Anabilim Dalına araştırma görevlisi olarak atandı.

2018–2022 yılları arasında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde İslam Hukuku alanında doktora eğitimini tamamladı. Hâlen Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Hukuku Anabilim Dalında öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Evli ve iki çocuk babasıdır.

He was born in 1989 in Güdül, a district of Ankara. He completed his primary education in Güdül and graduated from Beypazarı Imam Hatip High School in 2006 and from the Faculty of Theology at Ankara University in 2014.

Between 2007 and 2014, he served as an imam under the Presidency of Religious Affairs. During the 2011–2012 academic year, he studied Arabic at the Arabic Language Institute of King Saud University in Riyadh, Saudi Arabia. From 2014 to 2017, he completed the advanced religious training programme at the Konya Selçuk Religious Higher Specialization Centre of the Presidency of Religious Affairs. During the same period, he pursued a master's degree in Islamic Law at the Institute of Social Sciences of Necmettin Erbakan University, graduating in 2017. That year, he was appointed as a research assistant in the Department of Islamic Law at the Faculty of Theology, Selçuk University.

From 2018 to 2022, he undertook doctoral studies in Islamic Law at the Institute of Social Sciences of Ankara University, earning his PhD in 2022. He currently serves as a faculty member in the Department of Islamic Law at the Faculty of Theology, Selçuk University. He is married and has two children.

Kitap Hakkında

Fıkıhta Cevaz-Daman İlişkisi “Cevâz-ı Şer’î Damâna Münâfîdir” Kaidesi Üzerine Bir Araştırma

Bu çalışma, İslam hukukunda cevaz ile daman arasındaki ilişkiyi “Cevâz-ı şer’î damâna münâfîdir” kaidesi ekseninde incelemektedir. Fıkıhın farklı alanlarında karşılaşılan daman meselelerinin yalnızca fiilin sonucuna göre değil, fiilin şer’î niteliği, izin kaynağı, kapsamı ve sınırları dikkate alınarak değerlendirilmesi gerektiğinden hareket eden eser, söz konusu kaidenin anlamını, tarihî gelişimini, mezhepler arasındaki görünümünü ve uygulama alanlarını mukayeseli bir yöntemle ele almaktadır. Çalışmada öncelikle cevaz, damân, izin ve benzeri temel kavramlar açıklanmakta; ardından kaidenin erken dönem fikhî uygulamalardaki izleri, yerleşik lafza ulaşma süreci ve Hanefî, Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelî literatüründeki karşılıkları incelenmektedir. Kaidenin şer’î ve hukukî temelleri yanında, şer’ân vacip veya câiz kabul edilen fiillerden doğan zararların hangi şartlarda tazmin sorumluluğunu ortadan kaldırdığı da tartışılmaktadır. Eserde ibadetler, aile hukuku, borçlar ve akitler, ceza ve yargılama ile kamu yararına ilişkin çeşitli meseleler üzerinden kaidenin somut yansımaları gösterilmekte; selâmet şartı, teaddî, kusur, hak sahibinin izni, zaruret ve hakkın kötüye kullanılması gibi ölçütler çerçevesinde kaidenin sınırları belirlenmektedir. Böylece çalışma, şer’î cevazın damân üzerindeki etkisini mutlaklaştırmadan, klasik fıkıh birikimini sistematik bir çerçevede ortaya koymayı ve çağdaş hukukî sorumluluk tartışmalarına kavramsal bir katkı sunmayı amaçlamaktadır. Mezheplerin ortaklaştığı ve ayrıştığı noktaları görünür kılan bu yaklaşım, kaidenin yalnızca teorik bir hukuk ilkesi olmadığını; günlük hayat, özel hukuk, kamu düzeni ve yargılama alanlarında somut sonuçlar doğuran işlevsel bir ölçüt olduğunu da göstermektedir. Bu yönüyle eser, hem klasik fıkıh literatürünün kavramsal zenginliğini ortaya çıkarmakta hem de zarar, daman ve hukukî izin arasındaki ilişkinin daha bütüncül biçimde anlaşılmasına katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Fıkıh; Kaide; Cevâz-ı şer’î; İzin; Daman

About the Book

The Relationship Between Permissibility and Liability In Islamic Jurisprudence A Study of the Legal Maxim “Legal Permissibility (Jawāz Shar’ī) is Incompatible with Liability (Ḍamān)”

This study examines the relationship between permissibility (jawāz) and liability (ḍamān) in Islamic law through the legal maxim “Permissibility under Islamic Law Precludes Liability.” Proceeding from the premise that questions of liability across different areas of Islamic jurisprudence must be assessed by considering not only the consequences of an act but also its legal character and the source, scope, and limits of the authorization under which it is performed, the book adopts a comparative approach to the maxim’s meaning, historical development, formulations across the schools of Islamic law, and practical applications. The study first explains foundational concepts such as permissibility, liability, and authorization. It then examines the maxim’s antecedents in early juristic practice, the process through which it acquired its established wording, and its corresponding formulations in the Ḥanafī, Mālikī, Shāfi‘ī, and Ḥanbalī legal traditions. Alongside the maxim’s scriptural and juristic foundations, the study discusses the conditions under which the obligatory or permissible status of an act precludes liability for the harm resulting from it.

The book illustrates the maxim’s practical implications through cases concerning acts of worship, family law, obligations and contracts, criminal law and judicial proceedings, and the public interest. It also delineates the maxim’s limits by examining criteria such as the requirement that an act cause no harm to others, transgression, fault, the rights holder’s consent, necessity, and abuse of rights. In doing so, the study seeks to present the classical juristic heritage within a systematic framework, without treating the effect of legal permissibility on liability as absolute, and to offer a conceptual contribution to contemporary discussions of legal liability.

By identifying points of convergence and divergence among the schools of Islamic law, this approach demonstrates that the maxim is a functional criterion with concrete implications for everyday life, private

law, public order, and judicial proceedings, as well as a theoretical legal principle. The book thus reveals the conceptual richness of classical Islamic jurisprudence and contributes to a more comprehensive understanding of the relationship between harm, liability, and legal authorization.

Keywords: Islamic jurisprudence (fiqh); Legal Maxim; Legal Permissibility (Jawāz Sharʿī); Permission (Idhn); Liability (Ḍamān)

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	xi
GİRİŞ	1
I. Çalışmanın Önemi	2
II. Amacı ve Kapsamı	3
III. Kaynakları ve Literatür Değerlendirmesi	5
 BİRİNCİ BÖLÜM	
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	9
1.1. Cevaz Kavramı	9
1.2. Cevazla İlişkili Kavramlar	12
1.2.1. İbâha/Mubah	12
1.2.2. İzin	13
1.2.3. Meşruiyet	14
1.2.4. Ruhsat	15
1.3. Daman Kavramı	17
1.4. Damanla İlişkili Kavramlar	18
1.4.1. Kefalet	19
1.4.2. Tazmin	19
1.4.3. Garâmet	20
1.4.4. Zimmet	21
1.4.5. Mesuliyet	23
1.5. Daman Sebepleri	24
1.5.1. Şâri'in İlzâmı	25
1.5.2. İltizam	26
1.5.3. Zilyedlik	26
1.5.4. Haksız Fiil	27
1.6. Damanın Şartları	29
 İKİNCİ BÖLÜM	
CEVÂZ-I ŞER'Î DAMÂNA MÜNÂFİDİR KAİDESİ	33
2.1. Kaidenin Lafzı ve Anlamı	33
2.2. Kaidenin Literatürdeki Farklı İfade Biçimleri	36
2.2.1. Hanefî Mezhebinde Kaidenin Farklı Lafızlarla İfade Edilişi	37
2.2.2. Mâlikî Mezhebinde İzin-Daman Kavramlarıyla İfade Edilişi	38
2.2.3. Şâfiî Mezhebinde İzin-Rıza Kavramlarıyla İfade Edilişi	40
2.2.4. Hanbelî Mezhebinde İzin, Vücûb ve Sirâyet Kavramlarıyla İfade Edilişi	42

2.2.5. Diğer Kaynaklardaki İfade Edilişi	43
2.3. Kaideyle İlişki Kurulabilecek Diğer Kaideler	45
2.4. Kaidenin Şer'î Dayanakları	51
2.5. Kaidenin Tarihsel Gelişimi	55
2.6. Kaidenin Mezheplerdeki Yeri ve Kapsamı	65
2.6.1. Hanefî Mezhebinde	66
2.6.2. Mâlikî Mezhebinde	70
2.6.3. Şâfiî Mezhebinde	75
2.6.4. Hanbelî Mezhebinde	82
2.6.5. Değerlendirme	85
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
KAİDENİN UYGULAMALARI	89
3.1. Klasik Literatürde Kaidenin Uygulamaları	89
3.1.1. İbadetlerde	90
3.1.1.1. İhram Yasakları	90
3.1.1.2. Kurban	91
3.1.2. Aile Hukukunda	92
3.1.2.1. Küçüğün Velâyeti	92
3.1.2.2. Velinin Malî Tasarrufları	95
3.1.3. Borçlar Hukukunda	97
3.1.3.1. İcâre	97
3.1.3.2. Âriyet	98
3.1.3.3. Vedîa	100
3.1.3.4. Hibe	101
3.1.3.5. Şirket-i Mülk	101
3.1.3.6. Vakıf	102
3.1.4. Ceza Savaş ve Yargılama Hukukunda	103
3.1.5. Diğer Alanlarda	106
3.2. Güncel Meselelerde Kaidenin Uygulamaları	112
3.2.1. Aile Hukukunda	113
3.2.2. Tıp Hukukunda	115
3.2.3. İş Hukukunda	118
3.3. Kaidenin İstisnaları	119
SONUÇ	123
KAYNAKÇA	127
EKLER	139
DİZİN	153

ÖN SÖZ

İslâm hukukunun önemli meselelerinden biri, kişilerin fiil ve tasarruflarından doğan zararların hangi hâllerde tazmin sorumluluğuna yol açtığıнын belirlenmesidir. Bu bağlamda şer‘an izin verilen bir fiil ile bu fiilden doğan zarar arasındaki ilişki, fıkıhın farklı alanlarında karşılaşılan ve üzerinde önemle durulan meselelerden biridir. “Cevâz-ı şer‘î damâna münâfîdir” kaidesi de söz konusu ilişkinin temel esaslarından birini özlü biçimde ifade etmektedir.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında, *Mecelle*’de veciz bir ifadeyle yer alan bu kaidenin arka planında oldukça zengin bir fikhî birikimin bulunduğuнын görülmesi etkili olmuştur. Kaidenin klasik fıkıh literatüründeki temellerinin, farklı mezheplerdeki yansımalarının ve fûrû-i fıkıh meseleleriyle kurduğu ilişkinin birlikte ele alınmasının, onun ifade ettiği hukukî düşüncenin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacağı kanaati, bu çalışmanın hazırlanmasındaki temel saiklerden biri olmuştur. Bu doğrultuda eser, uzun süreli bir kaynak taraması, farklı mezheplere ait klasik metinlerin incelenmesi ve konuya ilişkin çağdaş çalışmaların değerlendirilmesi sonucunda meydana gelmiştir.

Çalışmanın hazırlanması sırasında mümkün olduğunca klasik kaynaklara müracaat edilmeye ve kaidenin ifade ettiği hukukî düşünce kendi tarihî ve mezhebî bağlamı içerisinde ortaya konulmaya gayret edilmiştir. Bununla birlikte böylesine geniş bir literatür içerisinde eksik veya gözden kaçan hususların bulunması kaçınılmazdır. Bu sebeple eserde bulunabilecek hata ve eksikliklerin şahsıma ait olduğunu belirtmek isterim. Çalışmanın, “cevâz-ı şer‘î damâna münâfîdir” kaidesinin daha bütüncül biçimde anlaşılmasına ve İslâm hukukunda şer‘î izin ile malî sorumluluk arasındaki ilişkiye dair yapılacak yeni araştırmalara mütevazı bir katkı sunmasını temenni ediyorum.

Bu eserin hazırlanma sürecinde görüş ve değerlendirmelerinden istifade ettiğim, kendileriyle yaptığımız ilmî istişarelerle çalışmanın olgunlaşmasına katkı sağlayan Prof. Dr. Ahmet Yaman'a, Prof. Dr. Halit Çalış'a, Prof. Dr. Talip Türcan'a, Prof. Dr. Necmettin Güney'e ve Dr. Öğr. Üyesi Hadi Ensar Ceylan'a teşekkürlerimi sunarım. Metni okuyarak görüş ve katkılarını paylaştan Dr. Öğr. Üyesi Burak Ergin'e ve Arş. Gör. Osman Arabacı'ya; ayrıca çeşitli aşamalarda çalışmaya sunduğu katkılardan dolayı Dr. Burhan Başarslan'a müteşekkirim. Çalışmanın uzun ve yoğun hazırlık sürecinde anlayışları, sabırları ve destekleriyle daima yanımda olan aileme de gönülden teşekkür ederim.

Gayret bizden, tevfik Allah'tandır.

Süleyman ŞAHİN

Konya 2026